

נספחים

נספח 1

ברית המילה שלעתיד לבוא תהיה יותר גדולה מהתורה

נוסיף כאן נקודה מעניינת אודות המילה שלעתיד לבוא¹. מבואר בדברי החסידות (תורה אור, סוף פ' לך לך, מאמר ד"ה " בעצם היום הזה") שאכן יש מילה שהיא למעלה מבחינת התורה.

מאמר ד"ה " בעצם היום הזה"

בעצם היום הזה נימול אברהם וגו'. להבין הקושיא שנזכר בספרים, מפני מה לא מל אברהם את עצמו קודם, מאחר שקיים כל התורה כולה עד שלא ניתנה ואפילו עירובי תבשילין. ולהבין זה צריך להבין תחילה ענין המילה. דהנה כתיב לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנן השמימה ראשי תיבות מילה וסופי תיבות הוי"ה. והענין, דהנה תחלה כתיב ומלתם את ערלת לבבכם וכתיב ומל ה' אלקיך את לבבך. ופירוש, שיש ב' בחי' מילה: האחת היא מלמטה למעלה שצריכים אנו למול את ערלת הלב והוא ענין

¹ כמובן שא"א להביא מזה ראייה לנד"ד היות ועדיין נמצאים בעקבתא דמשיחא. ועכ"פ היות ומוזכר מילה שהיא מעל התורה, וכדי להביא נקודה התורמת לצפייה לישועה, בחרנו להביא כאן את הדברים.

התשובה כמו שכתוב ושבת עד הוי"ה אלקיך בקיום התורה ומצות, ואמרו רז"ל אם ישראל עושין תשובה נגאלין ואם לאו אין נגאלין. ואחר קיבוץ גלויות כתיב והביאך אל הארץ והטיבך כו', והוא המילה שמלמעלה למטה ומל' ה' את לבבך (וזהו והטיבך מאבותיך בחי' מה רב טובך אשר צפנת כו', כי במשה שנולד מהול כתיב ותרא אותו כי טוב הוא כו'), והיינו שבחי' מילה ראשונה שמלמטה למעלה היא אתערותא דלתתא, והאתערותא דלעילא הוא הגילוי בחינת ומל' ה' את לבבך כו'.

והנה על מילה שניה הזאת שיהיה לאחר קבוץ גלויות ולאחר קיום התורה כולה כתיב מי יעלה לנו השמימה ראשי תיבות **מילה** **שהיא למעלה מבחי' התורה**, כי על התורה נאמר לא בשמים היא שהיא נשפלת למטה דוקא, וכנזכר בגמרא שאמר רבי יהושע אין משגיחין בבית קול מפני שאין התורה בשמים כי אם למטה הימנה. ונק' תורת הוי"ה, כי שם הוי"ה יו"ד צמצום ה' התפשטות ו' המשכה כו', שעל ידי זה נמשכה למטה. אבל מילה הנ"ל היא למעלה משם הוי"ה עד שהיא בראשי תיבות, ושם הוי"ה הוא בסופי תיבות, ועל כן היא מבחי' ומדרגת השמימה. ולמעלה מבחינת התורה שנשפלה למטה מבחינת שמים אלו. ועל זה אמרו רז"ל גדולה מילה שנכרתו עליה שלש עשרה בריתות. פירוש, גדולה מילה היא בחינת המילה הגדולה שמלמעלה למטה (עיי' במקדש מלך על הזוהר ח"ג דרל"ג ע"ב ובלקוטי תורה [להאר"י ז"ל] פרשת קדושים בטעמי מצות מענין גדולה מילה) שימול' ה' את לבבך, ולכן נכרתה ביי"ג בריתות. פירוש, כידוע שענין הכריתת ברית הוא למעלה מן השכל והדעת, על דרך ב' אוהבים שעושים כריתת ברית להיות אוהבים זה את זה דהיינו שיוכרח להיות אוהבו אף אם לא היה נמשך אצלו אהבה זו אליו אח"כ מצד השכל והדעת מכל מקום מכריח את עצמו לאהבה בבחינה שלמעלה מהשכל והדעת. וכך כדי להיות גילוי

והמשכה בחינת מילה הגדולה הנ"ל (שהוא בחינת מה רב טובך כו'), הוא על ידי י"ג מדות הרחמים שהן למעלה מהחכמה והשכל ולכך היא למעלה מבחינת שם הוי"ה ולמעלה מבחינת תורה (כמו שי"ג מידות הרחמים הן בחינת שלמעלה מהתורה ולכן שם הוא סליחת עון). ועל זה נאמר עד יעבור עמך הוי"ה, פירוש עד יעבור בבחינת שלמעלה משם הוי"ה (וגם ב"ג מידות הרחמים כתיב ויעבור כו').

והנה בזה יובן ענין שאברהם קיים כל התורה כולה עד שלא ניתנה ולא קיים מצות מילה, מפני שרצה להגיע לאותה מילה גדולה שמלמעלה למטה. ולכך קיים כל התורה כולה שלמטה מאותה מילה ואח"כ זכה לאותה מילה גדולה שמלמעלה. וזה שכתוב נמול אברהם ולא כתיב וימל את עצמו כמ"ש תחלה גבי מילת ישמעאל ומקנת כספו דכתיב וימל כו', לפי שהיא המילה שלמטה כדכתיב ומלתם את ערלת לבבכם. אבל אברהם זכה לגילוי בחינת ומל ה' את לבבך על כן נאמר נמול אברהם כו'. וזהו בעצם היום הזה נמול, פירוש בעצמיות של היום הזה, ויום הזה הוא היום שכולו ארוך שכולו טוב כו'. והעצמיות של היום הזה היינו אותו הגילוי הגדול שיהי' לעתיד לבוא, גילוי בחינת רב טובך, וזהו שכולו טוב. וכשנתגלה לו בחינת העצם של היום הזה, אז נמול אברהם כו'.
עכ"ל תורה אור.

נספח 2

רשימת כמה מספרי המצוות לאורך הדורות

(נערך בעיקר ע"פ הביוגרפיות שבפרויקט השו"ת בר אילן)

ספר המצוות לרב סעדיה גאון (רס"ג – נולד ב- 882). למעשה הוא פיוט לחג השבועות ובו רשימת תרי"ג המצוות בחרוזים, מילים ספורות לכל מצוה. על 'ספר המצוות' הזה כתב רבי ירוחם פישל פערלא ביאור בשלושה כרכים גדולים, שיצא לאור לראשונה בוורשה בשנת תרע"ד - תרע"ז (1914 - 1917).

ספר המצוות להרמב"ם (1138-1204). בהקדמתו לספר המצוות הסביר הרמב"ם שאחר שלא התכוון בחיבורו על המשניות להשלים דין כל מצוה, רצה לחבר חיבור אשר יכלול את כל דיני התורה (ומתכוון הרמב"ם לספרו "משנה תורה"). לבקשת הקיצור, סגנון ספר ה"משנה תורה" הוא ללא הזכרת המחלוקות ושמות בעלי הקבלה, אלא רק הלכה פסוקה מחולק לפי נושאים, פרקים והלכות. לשם זה לא חלק הרמב"ם את ההלכות לפי מצוות עשה ולא תעשה. ולכן רצה להקדים לחיבור ה"משנה תורה" את "ספר המצוות" שמטרתו לבאר מספר המצוות. בנימוק הצורך לספר המצוות התייחס הרמב"ם למחברי "ספרי המצוות" שקדמו לו, וז"ל: כל מי שהשתדל למנותם או לחבר ספר בדבר מהכוונה הזאת נמשכו כלם אחר דברי בעל הלכות

גדולות² ולא נטו מכוונתו במספרם כי אם נטיה קטנה כאילו השכלים עמדו אצל מאמר האיש הזה. וכן כל מה ששמעתי האזהרות רבות המספר המחברות אצלנו בארץ ספרד נהפכו צירי עלי למה שאראה אותו מפרסום הענין והגלותו. ואם אין להאשימם כי מחבריהם היו משוררים לא רבנים והראוי להם מצד מלאכתם השלימוהו מערכות המאמר ויופי הסידור, אבל במוכן מהדברים נמשכו בו אחר בעל הלכות גדולות וזולתו מן הרבנים המתאחרים". וכתב עוד הרמב"ם "וכאשר התבוננתי בזה וידעתי פרסום המנין הזה בידי ההמון ידעתי כי אם אזכור אני המנין האמתי שראוי שימנה זכרון מוחלט מבלתי ראייה הנה הקורא הראשון שיקראהו יחייב במחשבתו שזה טעות ותהיה אצלו ראיית הטעות היותר בחלוף מה שזכר פלוני ופלוני. כי זהו שכל רוב הסגולות בזמננו זה כי לא יבחנו המאמר בענינו אבל בהסכימו למאמר מי שקדם בלתי בחינת המאמר הקודם, וכל שכן ההמון".

² ספר הלכות גדולות הוא אחד מספרי הפסיקה הראשונים בישראל (חובר בשנת 825), וספר הפסיקה החשוב ביותר מתקופת הגאונים. חובר בידי ר' שמעון קיירא, אחד מגאוני בבל שחי בעיר בצרה שבדרום מזרח בבל, והיה נפוץ כבר בתקופת הראשונים בגירסאות שונות ומגוונות. היו מהראשונים שטענו שמחבר הלכות גדולות הוא רב יהודאי גאון (שנולד בפומבדיתא בערך בשנת 680) שקדם במאה שנה לר' שמעון), אך נראה שר' יהודאי חיבר ספר אחר - את ספר הלכות פסוקות, שנקרא ע"י הקדמונים גם הלכות רב יהודאי. ספר הבה"ג מתבסס הרבה על ספר הלכות פסוקות (של ר' יהודאי) וגם על ספר השאלות של ר' אחאי גאון, ונכתב לפי נושאים, בערך לפי סדר התלמוד. במשך הדורות היו קיימות לספר הלכות גדולות מהדורות שונות, וגם לידינו הגיעו כמה נוסחאות, כולם משוכשות במידה מרובה.

ומזכיר הרמב"ם ש"כל המצוות שיכללם ספר התורה אשר נתן לנו האל יתעלה הם שש מאות ושלוש עשרה מצוות. מהן מצוות עשה מאתיים ושמונה וארבעים מספר אברי גוף האדם ומהן מצוות לא תעשה שלש מאות וחמש וששים והן מספר ימי השנה השמשית. וזה המספר נזכר בתלמוד בסוף גמר מכות. ואמנם נשתבשו שבוש גדול בזכרון הדברים המנויין כמו שיתבאר במאמר הזה. וזה מפני שנעלם מהם עניני אלו השרשים הארבעה עשר אשר אבארים עתה".

ובארבעה עשר שורשים ביאר הרמב"ם הכללים שעל פיהם בחר לקרב או להרחיק העשין והלוויין ממנין התרי"ג מצוות (בחלק גדול מהכללים הנ"ל הוא מסביר המצוות שאין ראוי למנותן במניין התרי"ג). אין ראוי למנות: המצוות שהן מדרבנן; כל מה שלמדין באחת משלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן או ברבוי; המצוות שאינן נוהגות לדורות; הצוויין הכוללים התורה כלה; טעמי המצוות; משפטי המצוה; שלילת החיוב עם האזהרה; הלאוין והעשה אבל הדברים המוזהר מהן והמצווה בהם; ההקדמות שהן לתכלית אחת מן התכליות; חלקי המצוה בפרט חלק חלק בפני עצמו כשיהיה המקובץ מהם מצוה אחת; חלקי מלאכה מן המלאכות שבא הצווי בעשייתה כל חלק וחלק בפני עצמו; העמדת הגדרים במצוות עשה. וראוי שימנה: המצוה שיהיו בה עשה ולא תעשה; עשה שבה עם מצוות עשה; לאו שבה עם מצוות לא תעשה. שהמצוות לא ירבה מספרם במספר הימים שתתחייב בהן המצוה ההיא. לדוגמא, מונה הרמב"ם את "מצות הקרבת קרבן מוסף כשתתחדש הלבנה" כמצוה אחת למרות שצריך לקיימה בכל חודש (ואמנם מדגיש שצריך להפריד בינה לבין מצוות הקרבת קרבן מוסף של שבת ושל המועדים).

ספר מצוות גדול - סמ"ג לר' משה מקוצי (1200). בו ביאר, את כל תרי"ג המצוות בשני חלקים - הלאוין בחלק הראשון והעשין בחלק השני.

ספר 'עמודי גולה', המכונה, ספר מצוות קצר (או 'קטן') - סמ"ק לר' יצחק מקורבייל (1210-1280). המחבר היה בן דורו הצעיר של ר' משה מקוצי, והושפע מאוד מספר המצוות הגדול שלו, אולם הגיע למסקנה שאורכו של הספר וסידורו מתאימים אותו בעיקר לתלמידי חכמים, ושיש לחבר ספר מצוות קצר על ההלכות הנוהגות בזמן הזה, שיהיה נפוץ ושימושי יותר. לכן חיבר את ספר מצוות קצר (או קטן), המחולק לשבעה חלקים כנגד ימי השבוע, כדי שכל אחד ילמד חלק אחד ממנו כל יום.

ספר החינוך הוא חיבור על תרי"ג מצוות (על פי מנין הרמב"ם) המסודר לפי פרשות השבוע. הספר נתחבר בספרד במאה הי"ג בידי ת"ח מבית מדרשו של הרמב"ן, המכנה את עצמו בהקדמה 'איש לוי ברצלוני'. מקובל לומר שמחבר ספר החינוך הוא ר' אהרן הלוי מברצלונה [הרא"ה] שנולד במאה הי"ג. אמנם אין כל בסיס לייחוס ספר החינוך לרא"ה, וקיימות נגד ייחוס זה טענות נכבדות. לכן יש המייחסים את הספר לר' פינחס הלוי, אחיו הגדול ורבו של הרא"ה, אך נראה שהמחבר היה אחד מתלמידי הרשב"א.

ספר כללי המצוות לר' יוסף ג'יקטיליא (1248-1310). ספר 'כללי המצוות' הוא ביאור כללי המצוות ומעלתם בהלכה ואגדה ע"פ דברי חז"ל, מחולקים ל'מערכות' ע"פ סדר הא"ב.

ספר זהר הרקיע להרשב"ץ (1361-1444). והוא פירושו הלכתי מפורט לאזהרות (רשימת תרי"ג מצוות בחרוזים) שכתבן רבי שלמה ן' גבירול (שנולד ב-1020).

ספר חרדים לרבי אלעזר אזקרי (1533-1600). 'ספר חרדים' כולל את מניין המצוות לפי השיטות השונות, והוא מסודר לפי המצוות של כל אבר ואבר. בהקדמתו כתב וז"ל: "וכי אפשר להיות עבד למלך אם לא ידע כל חוקותיו וגזירותיו". בסוף ספר זכרו תורת משה (לר' אברהם דאנציג) נמצא קיצור לספר חרדים בשם "מצות משה".

ספר דרך פקודיך לר' צבי אלימלך שפירא מדינוב (1785). מסביר את המצוות לפי הסדר הבא: פתיחה, חלק המעשה, חלק הדיבור וחלק המחשבה.

ספר מצות משה לר' אברהם דאנציג (1748-1820), מחבר ספרי חיי אדם, חכמת אדם, בינת אדם, נשמת אדם, שערי צדק, וזכרו תורת משה), והוא קיצור תרי"ג מצוות אשר ליקט המחבר מספר החרדים כשהיו בניו קטנים "לחנכם בהם לידע כל המצוות בכללם". הרב נימק את בחירת ספר החרדים כבסיס לקיצורו מכיון שספר החרדים "עולה על כל מוני המצוות, כי הוא מונה בין מה שהוא מן התורה או מדרבנן, וכל מצוה ומצוה היא אילן בפני עצמו". כמו כן הסביר את הצורך לעבודת הקיצור: "אך מפני האריכות מניחים". "מצות משה" הודפס לראשונה עוד בחיי המחבר בשנת תקע"ז (1817) כחלק שני לספרו זכרו תורת משה (ונעדר ברוב הדפוסים המאוחרים). בשנת תשנ"ג (1993) ספר זה הודפס מחדש ע"י מכון "זכרון צבי" בעריכת הרב משה ארנפלד. שם הוסיף העורך קיצור מצוות התלויות בארץ (שליקט מספר "חרדים") שאפשר לקיימם בזמן הזה.

ספר מצות השם לר' ברוך היילפרין (שחי לפני יותר ממאתים שנה). וכתב החפץ חיים (שמירת הלשון ח"ב חתימת הספר פרק ג), וז"ל: ועל כן נכון מאוד שילמד כל אדם ספר מצות השם, או עכ"פ קיצור ספר חרדים המובא בספר זכרו תורת משה (לר' אברהם דנציגר מחבר ספר חיי אדם), וידע המצות.

ספר המצוות הקצר לר' ישראל מאיר הכהן מראדין, ה"חפץ חיים" (1839-1933).

ספר אלה המצוות (ה' חלקים), יו"ל ע"י הרב דניאל ביטון (בן דורנו שליט"א) בסיוע מכון המאור, ירושלים תשס"ח. והוא חיבור הכולל את כל עיקרי ההלכות ופרטיהן על תרי"ג מצוות שמנאם הרמב"ם בהוספת פ"ז מצוות שמנאום החולקים עליו.

ספר קיצור תרי"ג מצוות לר' יעקב כוחי (בן דורנו שליט"א). וכתב המחבר שהוא ספר על תרי"ג מצוות (ע"פ הרמב"ם וספר החינוך) כתוב וערוך "בדרך הקצרה והתמציתית ביותר". הספר כולל סה"כ 853 מצוות (עם המצוות הנוספות מהרמב"ן, הבה"ג, רס"ג, ראב"ד, סמ"ג, סמ"ק, זהר הרקיע, יראים, רבנו יונה, וחרדים). בספר אחר הנקרא "מצוה בזמנה" סידר המחבר את המצוות לפי 42 נושאים ערוכים.